

6/2 1798

Avskrift.

1.

Af "Rentekammerets Concept-Forestillinger 1798 - 1799" :
(Pakke No. 11) i Rigsarkivet.

Gjenpart.

Angaaende Kammerets Forslag til Anvendelse af
Rendalens Kongelige Alminding i Østerdalens Fogderi under
Hedemarkens Amt m.v.

Allerunderdanigst Forestilling.

I Anledning af det forrige norske Generalforstamts
Indberetning om adskillige Uordener som gik i Svang ved Almin-
dingsskoven i Soløer og Østerdalens Fogderi, idet at Almuen
uden Tilladelse øvede Skovhugst og indtog visse Stykker af
disse Almindinger, befalede Deres Majestæt ved allerhøieste
Resolution af 31te August 1775, at disse Almindinger skulde
fredlyses, og at enhver, som inden sammes Grændser forment
sig at have Eiendom, skulde inden Aar og Dag, efterat denne
Fredlysning var offentlig bekjendtgjort, melde sig hos ved-
kommende Fogder og forevise hvad Adkomst, enten lovlig Hævd
eller Skjøde, de derpaa maatte have m.v. Men da Almuen her-
ved ansaa sig fornærmet, og i denne Henseende indgav adskil-
lige Besværing, saa behagede Deres Majestæt paa Rentekam-
merets allerunderdanigste Forestilling af 19de August 1778,
ved allerhøieste Resolution af 3die September nestefter at
anordne en Kommission til at undersøge, og ved Dom at paa-
kjende, hvorvidt de samtlige omtvistede Strækninger udi
Soløer og Østerdalens Fogderier, som angaves for Almindinger,
være Deres Majestæt eller vedkommende Almue tilhørende.

Ved at forestille Deres Majestæt Fremgangen med
denne anordnede Kommission til Undersøgelse af benævnte
Almindinger, (der efter erhvervede Oplysninger, ere ialt 6,
nemlig Kyndalens, Elverum, Amodt, Atnedalen, Rendalen og

Tönset, af hvilke Kyndalen blev overladt Almuen for 2000 Rd refererede vi tillige allerunderdanigst en fra Partici-
pante ne i Røraas Kobberværk indkommen Ansøgning hvorved de besvæ-
rede sig over: at Rendalens Beboere søgte ved Kommissionen
at tilvende sig de ved Pæmund Søen i Rendalens Præstegjeld
beliggende Almindinger, hvori Værket havde haft Kulbrug i
30 Aar, og uden hvilket det maatte gaa under; og i denne
Anledning, samt efter Bergværks Direktorii Forlangende, be-
hagede Deres Majestæt under 10de Juli 1783, blandt andet
allernaadigst at resolve: at Sagen angaaende Rendalens
Alminding skulde, for desto hastigere at blive tilendebragt
afhandles og paakjendes ved en særskilt Kommission, hvortil
Kammeret, efter Overenskommelse med det danske Concellii,
nærmere skulde foreslaa 2de dueelige Kommissarier, da Kammer-
vokaten derhos blev beordret at udføre denne Sag som Aktor.

Ifølge denne allerhöieste Resolution foranstaltede
Kammeret det fornödne, men da Amtmanden Kammerherre Pentze
erklærede, at det efter hans Formening ikkun vilde foraar-
sage Ophold og Bekostninger, om en særskilt Kommission til
denne Almindings Undersøgelse og Paakjendelse skulde an-
ordnes, og Kammeradvokaten, hvis Betænkning vi indhentede,
tillige yttrede de Tanker, at Sagen bekvemmeligst kunde paa-
kjendes ved de udnævnte Kommissarier til de övrige Almindin-
gers Paakjendelse, som de, der allerede kjendte og havde
undersøgt samme m.V., saa fandt Deres Majestæt for godt,
paa vores allerunderdanigste Forestilling herom, under 9de
Februar 1785 allernaadigst at resolve: at fornævnte
befalede særskilte Undersøgning og Paakjendelse af Rendalens
Alminding maatte anbetroes til de övrige i Solöer og Öster-
dalens Fogderier omtvistede Almindingers Undersøgelse an-
ordnede 2de Kommissarier, Regimentskvartermester og Soren-
skriver Hans Lemmich Juel og Student Jens Gram, og at da-
værende Assessor i Oberbergamtet, men nu Amtmand over

Buskeruds Amt Justitsraad Hermand Lange, maatte antages til Med-Kommissarius i denne separate Kommission saaledes, at han tog Præsidium, og imidlertid maatte tillægges de i deslige Tilfælde ved Forordningen af 4de Marts 1690 fastsatte Diætpenge samt efter behørig dokumenterede Regninger godtgøres Skydsomkostningerne paa disse Reiser forsaavidt han ikke dertil nød fri Skyds efter Forordning af 20de August 1784, og skulde det fornødne Kommissorium af Kammeradvokat som Aktor, ansøges igjennem det danske Concellie. Iøvrigt blev Kammeret bemyndiget til, dersom en uomgjængelig Fornødenhed udkravede det, at antage en Kommissions-Skriver til denne Kommission til Rendalens Almindings Undersøgelse, samt at bekoste Udskrivninger af Anteakta denne Sag vedkommende.

Imidlertid var ifølge Deres Majestæts Befaling af 31te August 1775 under 13de Februar 1776 udstedt et saakaldt Fredlysnings-Instrument for de Deres Majestæt udi Soløer og Østerdalen tilhørende Almindinger, thinglæst paa Østerdalen Sommerthinge 1777, i hvilket Dokument Grændserne for Rendalens Alminding være bestemte saaledes: "alle de Skove som befindes paa Østre Side af Bygden, og begynder 2 Mile fra Gaardene, gaar Østerefter paa begge Sider af Fæmundsøen til den svenske Raadele, ligesaa sydefter paa begge Sider af Fæmunds-Elven til Tryssels Raadele modstøder, samt i Sydves til Aamodt Sogns Grændseskjel, og endelig i Nord til Tønset og Tolgens Præstegjeld." Og ifølge foranføre Deres Majestæts allerhøieste Resolution af 9de Februar 1785 blev derefter Sagen forfulgt, og opkom da Tvist om: hvad enten under de i Fredlysnings-Instrumentet bemævnte 2 Mile fra Gaardene skulde forstaaes Skovamile, saaledes som Almuen efter Gising antager dem, og hvorpaa af Aktor blev gjort Paastand, eller maalte Mile, efter reguleret Længde til 12 000 Alen pr. Mil i hvilken Henseende paa det efter Kammerets Foranstaltning, optagne Situations Carter afstængede

2de Linier paa den vestre Side: den ene rød fra Litr: rod B i Syd til Litr: rød L i Nord (efter Skovsmile) og den anden gul fra Litr: rød C i Syd til rød K i Nord (efter maalte Mile) da den nordre Raadele Linie imellem Rendalen og Tyldalen er betegnet MLKIH, og den søndre Raadele Linie ABCDEF, imellem Rendalen, Aamodt og Tryssel.

Omsider blev Kommissions-Dommen afsagt under 17de Marts 1786, hvorved Fredlysnings-Instrumentet blev, som lovlig paastævnt og forfulgt efter N. L. 3 - 12 - 1 art =, ved Magt kjendt og blev derhos den afsatte Linie fra K udi Raadelet mellem Rendalen og Tyldalen til C udi Raadelet mellem Rendalen, Aamodt og Tryssel, udi 2de maalte Miles Afstand fra Rendals Bøygden, kjendt at være Grandselinien imellem Rendalen og Deres Majestats Alminding, dog Deres Majestæt forbeholden den vestenfor denne Linie imellem Spika-Elven og Aorva-Elven beliggende og paa Kartet med No. 50 betegnede matriculerede Bøxelgaard Spikkedalen med dens tilhørende Udraster og Enemærker, saa at den hele Strækning af Land og Vand med Grund og Herlighed tilligemed de derudi beliggende Nybyggerpladse inden forbenævnte Raadele-Linie K.C. til den gamle Rigslinie F.H. egentlig blev dømt at være Deres Majestæts fri og frelste Alminding, enhvers derudi beviste forlenede og bølgede Brug efter Loven og Anordningerne forbeholden, men dog derfra undtaget Gaarden Engerdalen med dens tilhørende Enemærker efter Kongeligt Skjøde af 1ste October 1727, hvilken Dom blev af Overhofretten under 11te Februar 1790 konfirmeret, saa at Almuen virkeligen ved disse Domme, vandt det Stykke imellem Linierne B.L. og C.K.

Efterat Overhofrets-Dommen var falden, indkom derpaa her til Kammeret en af Amtet under 4de August samme Aar paategnet allerunderdanigst Ansøgning fra Tollef Eriksen Berger med flere Beboere af Rendalens Præstegjeld, hvorved de anholdt om at blive skjænkede fornævnte Alminding som

var Deres Majestæt tilkjendt, da de anførte, at det ikke kunde bevises, at Almindingen har fra gammel Tid havt Tilværelse eller saadan Bestemmelse, som Domme havde fastsat og at det ikkun var Forfædrenes Enfoldighed, dels en og andens Misundelse og dels Fattigdom, der havde skilt dem ved samme.

I Anledning heraf anmodede Kammeret under 16de October 1790 Legationsraad og Amtmand Høyer om at tilmælde Almuen at saalænge den ansaa sig at være skeet for nær ved de ergangne Domme, havde man ingen Adgang til at forestille Deres Majestæt Ansøgningen til Bönhørelse, saameget mindre som det var Almuen uforment at indstævne de ergangne Domme til Høisteret, men naar Almuen derimod vilde, ved at henstille Sagen til Deres Majestæts Naade erkjende allerhøiest deres Ret til den dem frakjendte Alminding, og erklære sig til at ville acquiescere ved de ergangne Domme, var Kammeret ikke uvillig til, efterat have ladet undersøge hvorvidt deres Trang befandtes til Almindings Benyttelse, ved allerunderdanigst Forestilling at see udvirket nogen Kongelig Naade for dem efter Omstændighederne. Men da Almuens Deklaration endda udeblev, blev Amtmanden under 3die Marts 1792 tilskreven om at betyde Almuen Kammerets ovenmeldte Skrivelse, hvortil man henholdt sig, med mindre Almuen vilde søge Opreisning paa Oberhofrets-Dommen til sammes Paaanke til Høieste Ret, i hvilket Fald Kammeret da maatte lade paastaa Deres Majestæt Ret ikke alene til den tilkjendte, men endog til den øvrige af Aktor paastaaede og ved Dommen frafaldte Dele-Strækning, om hvilket vi tillige underrettede Kammer-Advokaten, da vi efter de i en af ham meddelt Betænkning over Sagen, anførte Grunde, agtede at acquiescere ved Dommen.

Derpaa indkom ved Amtets Skrivelse af 24de April 1792 høstlagte Ansøgning ~~af~~ 23 Marts ~~høstlagte~~ fra fornavnte Tollef Erikson Berge med sine Behøere af Rindalens Præstegjeld, hvorved erklæredes at efter Almuens Sammenbrødel

enstemmig var besluttet at frafalde Oberhofretsdommens Indstævning til Høiesteret, og ansøgte derhos, paa Grund af deres Fattigdom og Trang, samt da Røraas Kobberværk ikke trængte til den hele Alminding:

1. at Almuen maatte skjænktes eller for taalelig Pris overlades den Strækning af Almindingen, som efter Situationskartet er saaledes beliggende: fra Punkten K ved Aorva Elv til Varden paa Gloflökfjeldet, derfra i Syd til Lille Söllensjö-Klettens søndre Ende, derfra lige i Øst til den Aa, som gaar af Langsjöen, følgende saa Vandene Ister-Sjöen, Gaslen-Sjöen og Fæmunds-Elven paa vestre Side indtil Pladsen Fæmunds-Sundet, hvor Raadelet skulde gaa strax Syden for Pladsen og stikke Øst lige ud i det svenske Raadele; hvad som da laa vesten og søndenfor denne Linie af Almindingen, ønskedes tilføiet Rendalens Bøygders Eiendomme, saaledes at alt blev delt imellem Gaardene.

2. At Fiskerierne i Almindingen maatte forbeholdes dem med det dertil Fornødne af Skov til Brændsel og Huse samt Indhegninger, og at en vis Strækning Skov maatte, for at undgaa Disputer, dertil blive bestemt.

3. At de maatte befries for at betale det Kammer-Advokaten hos dem tildömte Salarium for Sagens Førelse ved Kommissionen 50 Rdlr. og ved Oberhofretten 80 rd: ialt 130 rd; og

4. At de af dem forövede Hugster medens Almindings-Sagen har henstaaet, maatte eftergives, og de derom til Thinge anlagte Sager frafaldes, da de være Besiddere paa god Tro, og ikke formodede, at Aaværks-Stederne være Deres Majestæt tilhørende.

Tillige havde Rendalens Beboere indgivet en Begjæring til Røraas Kobberværks Participanterne om disses Samtykke til Almindings Deling til Brug og Benyttelse paa
legge Sider. Men af Direktørens vedhæftede
svar erfaaredes, at disse ikke vilde indvilge
noget Deling, da de paaberøbte

Værkets positive Ret til Almindingen, hjemlet i Kong Christian den Fjerdes Forlening, og paastode, at Rendalens Alminding er en Resource for Værkets og Fæmunds-Hyttens Drift, at det Stykke, som Almuen søgte at tildele sig af Almindingen, er næsten det vigtigste, hvor Værket hidtil havde havt sit aarlige Brug, og maatte fremdeles have det, og, at dersom Almuen og Værket skulde her felles bruge Almindingen, vilde den ikke længe udholde, da Tømmerhugsten uden Grændser og uden Opsigt, som efter Situationen var umulig, vilde tage Overhaand. Supplikanterne paastode derimod, at Tømmerhugsten aldrig kunde skade saameget, som Kulaavirket, naar begge Dele ei skeer med Orden, og, at Værket ikke ved Saugtømmerhugsten vilde forvoldes nogen betydelig Afgang i Kulbruget eller under god Oekonomi komme til at mangle Skov. Men uden Skovenes gode Behandling vilde Værket, om endog dets Circumference blev fordoblet, staa Fare for Mangel; hvorhos de tilføiede, at Aastederne vise, at Kul-Hugsterne ere skeete uden tilbørlig Orden, og at Tømmerhugsten derimod havde leveret unge Træer.

Ved at indsende denne Ansøgning med Videre erklærede Amtmanden, at efter de tilforladeligste Oplysninger, han havde kunnet erholde om Rendalens Egns Beskaffenhed, har den Øvre Bøygdt vidtudstrakte Udmarker, men derhos liden eller ingen Skov til Salg naar dens Beboere intet af Almindingen skulde forundes, og at de, naar deres Agre, som ei ere betydelige, slaar feil (hvilket ofte sker) have ingen Resourcer, eftersom deres Eiendoms Skove nu ere udhugne, ligesom ogsaa, at Fiskeriet er uvist og Havnegangene maedelige. Derimod erklærede Amtmanden at den nedre Bøygdt er temmelig vel forsynet med Eiendoms skove og kunde undvære Lod i Almindingen. Men da Almindingen saa langt i Syd, som Nedre-Bøygdens Eiendomme modstøde, skal være af ubetydelig Værd og heller ikke kunne benyttes af Røraas Værk, saa

Yttrede Amtmanden den Formening, at det dog vilde blive

Almuen vigtigt at kunne faa Almindingen overladt, især fordi de da mere ubehindret kunde benytte deres Sætre og Fagange; hvorhos Amtmanden tillige bragte i Erindring hvad Skovinspektør Leutenant Ramm i en hertil indkommen Betænkning af Aaret 1791 over Direktør Knophs Skovbefaring i samme Aar, havde foreslaaet i Henseende til det Stykke af Almindingen, som formentlig kunde overlades Almuen, nemlig at Grændsen for ikke at gaa Gaarden Langsjøen eller samtlige Översjødaler for nær, kunde afsættes $\frac{1}{2}$ Mil nedad Sömmaae-Elven, som løber ud af Langsjøen; fra Landmaaler-Varden paa Fjeldet Gloföken, og til det Sted ved bemeldte Elv, hvor den $\frac{1}{2}$ Mil ender, kunde udstikkes en lige Linie, der kunde blive Rendals-Skovens norderste Raadele, da Naturen siden delte, dersom Linien maatte følge Sömmaae-Elven ud i Ister-Söen, derefter denne Söes vestre Bredde til Fæmunds-Elvens Udlob af samme, og endelig følge hele Fæmunds-Elven til den omtvistede Almindings Ende imellem Pladsen Sundet og Grönsäteren, da Skoven paa vestre Side saaledes skulde blive Rendalens Eiendom, hvilken Grændselinie findes anlagt med gul Farve paa vedlagte af Leutenant Ramm over de Fæmundske og Rendalske Kongelige Almindings-Skove, forfattede Karte. Og vel findes ved at sammenholde nysnævnte Karte med det ovenfor benævnte Situationskarte, at Almuen har anholdet om noget mere, men dette formentlig dog Amtmanden at kunde lidet eller intet gavne Röraas Kobberværk, medmindre samme, mod Formodning, skulde finde Spekulation i at sælge Tømmer til Christiania Tømmerhandlere.

I Anledning af forsnævnte Amtets Betænkning forlangte Kammeret under 2den Juni 1792 det nordenfjeldske Bergamts Tanker: om ikke den af Amtmanden opgivne mod Nedre-Böygden stödende Strækning af Almindingen kunde undværes fra Röraas Værk, samt om ikke under behørig Opsigt og efter Udviasning Saugtømmer-Hugst af Kaaletømmer i den övrige Deres Kæjestat

tilligendte Deel af Almindingen kunde bestaa med Værkets Tarv.

-9-

og dets behövende Brug i Almindingen, og efter nærmere Bestemmelse indvilge Almuen, hvorhos vi tillige anmodede Amtmanden om at tilstille os en Specifikation over alle Gaardbrugere, dog ikkun i Øvre Rendalens Bøyg, med Forklaring over hvad enhver Part staar for i Skyld, og hvad de Kongelige Skatter, foruden andre Udredsler og Onera, hvilke hver for sig maatte beregnes, for de 3 sidste Aar have beløbet.

Bergamtet tilsendte os derpaa vedlagte dets Betænkning af 8de September næstefter, ledsaget med Erklæringer fra Direktør Knoph og Participanterne i Røraas Kobberværk. Af disse gik Direktør Knophs Erklæring i det Hele ud paa at udelukke Rendalens Almue fra al Eiendoms- og Brugs-Ret i denne Alminding deres Sæterbrug og Græsgange undtagen. Han grunder dette paa Værkets Privilegier, dets betydelige Drift og Indportance for det Almindelige, den Indflydelse, dets Velmagt har ikke alene paa dets egen talrige Almue (som han anætter til 4000, imod at Rendølingerne ikkun udgjøre 2 - 300), men tillige paa den Kongelige Kasse, Thronhjems Handdel i Guldals Fogderie, og endeel andre Bøygder, som leve deraf. Videre modsagde han, at Røraas Værk ikke skulde kunne benytte den sydlige Skovstrækning i Almindingen, og anførte, at Fæmundshytten ei er anlagt paa det bekvemste Sted, samt at Værket har allernaadigst Tilladelse til at bygge Hytte ved Fæmunds-Søens søndre Ende, og at Hytten nødvendig derhen maatte forflyttes, da de omhandlede sydlige Skove kunne blive benyttede. I Henseende til den for Almuen proporede Saugtømmerhugst henholdt han sig endelig til sin i Aaret 1791 indgivne Skovbefaring, hvori han har paastaet at i hele Almindingen (Svalaasen undtagen) ikkun fandtes 400 til 500 Tylter Saugtømmer samt at Rendølingerne havde brugt en skovdende Behandling, og at der fandtes mange Tylter forraadnet Tømmer henliggende; og i Anledning af at Skovinspektør Ramm i sin Besværing herpaa havde erindret at Saugtømmer-

ret rigtig kunde ansættes til 4 a' 5000 Tylter
og at det

henliggende Tømmer ikkun var ubetydeligt, som Eierne alligevel ikke havde kunnet faaet betalt, og som vel og Sneen for en Deel havde skjult for dem, vedföiede Direktör Knoph, en af 2de Mænd, nemlig Irgens og Hans Schanke, under Eeds-Tilbud gjort Forklaring, hvorved disse opgave at det henliggende Tømmer udgjorde paa sine Steder noget over 50 og paa andre Steder noget over 100 Tylter, samt at meget endnu laa tilbage, der ikke kunde findes i en Strækning af nogle Mile, hvor neppe eet tømmerholdigt Træ fandtes paa hver 100de Alen, hvoraf Direktören uddrog den Slutning: at om Rendalens Beboere ikke bleve udelukte fra Skovhugst i Almindingen, vilde det ikke vare 3 Aar, inden alle Træerne vare udhuggede, til Fornærmelse for Værket og det Almindelige. Bergamtet bifaldt ogsaa at Almuen ikke burde tilstaaes Eiendom over den foreslagne Strækning af Almindingen, men alene Brug i samme til Sæter og Græsgange, saavidt Nödvendighed fordrede saadant. Participanterne derimod udlode sig blandt andet med, at fælles Brug for Almuen og Værket vel aldeles ikke kunde tilraades, men at en vis Strækning hellere kunde overlades Almuen til ene Brug af Saugtømmerhugst, imod Toppens Anvendelse til Kul for Værket, saasom fra Raadele-Punkten imellem Tönsets og Rendalens Præstegjeld over Gloflökfjeldet, lille Sollensjö Kletten, tvers igjennem Gvalvet, over Borre-Fjeld og Röd-Hvola i lige Linie til Gaslen Söes Udløb, da Almuen saaledes maatte afholde sig fra al Tømmerhugst östenfor disse Linier.

Fra Amtmanden indkom den forlangte Specifikation over alle Gaardbrugere i Övre Rendalen, hvoraf erfares, at sammesteds ere 22 Gaarde, som behöve at participere i Almindingen, nemlig Berger, Bereset, Ellevold, Söndre Undset, Mömb, Nordre Undset, Haarsset, Handgaarden, Bjontegaarden, Hogset, Norsset, Rommenstad, Boelstad, Nordre Höye, Söndre Höye, Fonaasen, Hellestad, Rugsveen, Finstad, Engerdalen, Moen og Dalen, samt at disses Udgifter, Kongelige Skatter med andre Önera *iberegnet* have for ärenu

beløbet 504 Rdlr. 7 sk. og de Kongelige Skatter for sig 390 Rdlr. 90 sk. eller aarlig 130 Rdlr. 30 sk. Videre oplyses, at der vel foruden bemeldte 22 Gaarde og Gaarden Spikkedalen, der er matrikuleret som Deres Majestæts, og bortbøxlet, ere i Övre-Böygdén endnu 2de Gaarde, nemlig Hannedstad og Grötting, men at disse have store og vidløftige Skove og have ingen Prætension gjort paa Almindingen, ei heller ligge bekvemt for Brug i samme.

Ved en medfølgende Erklæring ytrede den da konstituerede Foged Dorff, blandt andet de Tanker, at det efter Omstændighederne, da Qvikne Værk er faldet, og Naboværket Frederiksgave af Mangel paa gode Malme staar paa Held og allerede har indskrænket sine Drifter og Kulforbrugelsen, syntes besynderligt, at Røraas Kobberværk skulde nu kunne komme i Fare for Skovmangel, dersom ikke al Rendalens Almindingskov blev samme til Deel; meget mere troede han, at god Skov-Oekonomi altid kunne betrygge Værket for Træmangel, om ogsaa Rendølerne fik nogen Understøttelse af Saugtømmerskoven, da den udelige Skov, samt Toppe og Grene, kunde være Værket til Nytte, hvorhos han tillige forestillede Almuens trykkende Forfatning ei alene formedelst Egnens Skarphed, da Kornet ofte bortfryser, men ogsaa formedelst de Almuen foruden ovenanførte Skatter paaliggende Tyngder, nemlig Skyds, der for en saa langt strækkende og ikkun med faa og svage Heste forsynet Böygd er meget besværligt, og Vei-Arbeidet, som især siden Vandflommen i 1789 har været dobbelt byrdefulde m. V. Fogden formenté desaaarsag, at dersom Almuen blev tilstaaet Skattefrihed til en vis Tid, vilde saadant være denne til megen Lettelse, men det bedste og mest varige Middel til at ophjælpe bemeldte Almue troede saavel han som Amtmanden at ville være det, at overlade samme en Deel af Almindingen.

Efter at have erholdt disse Erklæringer og Op-

lysninger anmodede Kammert Amtmand uden
8de Des. 1792.